

סיכום מפגש היוועצות עם צעירות מהחברה החרדית שנערך ביום 19.11.2018, י"א כסלו ה'תשע"ט, במרכז כיוון בירושלים

רשות הצעירים במשרד לשוויון חברתי הוסמכה להגיש לאישור הממשלה תכנית ממשלתית לצעירים בישראל, אותה היא מגבשת בימים אלה בליווי תהליך שיתוף ציבור ובעלי עניין, בסיוע ארגון 'שיתופים'. כחלק מתהליך השיתוף, נערך ביום ב', ה- 19.11.2018, י"א כסלו ה'תשע"ט, במרכז כיוון בירושלים, מפגש היוועצות עם צעירות מהחברה החרדית. במפגש נכחו 15 משתתפות, וכן מנכ"ל המשרד לשוויון חברתי, אבי כהן-סקלי, צוות רשות הצעירים וצוות שיתופים.

סדר היום

- פתיחה והיכרות, הצגת רשות הצעירים ותהליך גיבוש התכנית הממשלתית לצעירים
- דיונים בקבוצות קטנות בפרקי התוכן של התוכנית: התנהלות כלכלית, תחבורה, פרנסה, הקמת משפחה
- דיון במליאה: כיצד ניתן לשלב קולות של צעירות מהחברה החרדית בתהליכי קבלת החלטות במרחב הציבורי?

פתיחת המפגש

שיפי סלובטיצקי, מנחת המפגש, פותחת ומציגה את צוות המשרד לשוויון חברתי וצוות "שיתופים", ומברכת את המשתתפות. שיפי מציינת שמטרת התכנסות המפגש הינה לייצר חשיבה משותפת של צעירות מהחברה החרדית על הצרכים, המחשבות, החלומות והדרכים בהם ניתן לעשות שינוי. שיפי מציינת כי החברה החרדית פחות רגילה לחשוב במונחים כלל חברתיים וחושבת יותר במונחים תוך-קהילתיים, ושהמפגש הוא הזדמנות לחשוב ולהביע דעה בשתי הרמות, ומבקשת מהמשתתפות לחשוב ברמה החברתית והמערכתית.

אלישבע סבתו, מנהלת תחום בכירה צעירים במשרד לשוויון חברתי, מבקשת לתת תמונה רחבה יותר על התהליך, מציגה את מטרותיה של רשות הצעירים ואת חזונה, את התכנית הממשלתית לצעירים ומטרות המפגש. אלישבע מציגה את תחומי התוכן בהם נעסוק במהלך המפגש, ומסבירה כי תחומים אלו זווה על ידי רשות הצעירים כנקודות זמן בחיי הצעיר/ה בהן מתקבלות החלטות משמעותיות. היא מבהירה כי המשרד הגיע למפגש על מנת לשמוע את הצעירות ולכן מבקשת מהמשתתפות שידברו בפתיחות מלאה, וינסו להציג את האתגרים שהמערכת לא מצליחה לזהות. היא מציינת שכל מה שנאמר במהלך המפגש יתועד ללא ייחוס שמי ויילקח בחשבון תוך כדי כתיבת התכנית (אך יתכן כי לא יאומץ) ומזמינה את המשתתפות להשמיע את קולן במפגש.

אבי כהן-סקלי, מנכ"ל המשרד לשוויון חברתי, מברך את המשתתפות ומדגיש את חשיבות המפגש. הוא מספר על הפעילות של המשרד לשוויון חברתי בחברה החרדית, ומציין שזו פעילות חדשה, שלמשרד חשוב לשמור עליה ולהרחיב אותה. הוא מציין כי לא כל מה שנאמר במפגש ייכנס אל תוך התכנית הממשלתית, אך יילקח בחשבון במקומות אחרים, ולכן מזמין את המשתתפות לקחת את הדברים ברצינות ולנצל את ההזדמנות. לאחר מכן נערך סבב היכרות, שאחריו שיפי, מנחת המפגש, הציגה את מהלך המפגש.

בתחילת השיח התבקשו המשתתפים לחשוב על אנשים משמעותיים בחייהם שמבוגרים מהם ב- 30 שנה, ולחשוב מהו ההבדל המרכזי בינם לבין הצעירים של פעם. הועלו תובנות רבות המצורפות [בנספח](#).

דיונים בקבוצות קטנות על ארבעה מתחומי התוכן של התוכנית הממשלתית

נערכו שני סבבי דיונים בקבוצות קטנות. כל קבוצה עסקה בנושא אחד מתוך 4 נושאי התוכן שזוהו על ידי המשרד לשוויון חברתי כרלוונטיים לתכנית הממשלתית לצעירים: התנהלות כלכלית, תחבורה, פרנסה והקמת משפחה.

המשתתפות התבקשו לחשוב על הנושאים האלו כבר במהלך ההתכנסות, ובמהלך הדיונים בקבוצות הקטנות התבקשו לענות על שתי שאלות מרכזיות:

- מהם ההיבטים שחשוב שמשרדי הממשלה ישימו אליהם לב?
- מהו מענה אחד שאם יבוצע יגרום לשינוי משמעותי?

להלן עיקרי הדברים שעלו בדיונים בקבוצות – נושאים, צרכים ורעיונות מרכזיים למענים:

התנהלות כלכלית, דיור ויוקר המחיה

מה חשוב לי לומר בנושא הזה?

עצמאות כלכלית:

- נשים צעירות וסטודנטיות הן חסרות ניסיון בעבודה ובהתנהלות כלכלית, ונכנסות לנישואין מוקדם וללא ידע. כמעט ואין קורסים והדרכות בנושא התנהלות כלכלית והאיזון בין פרנסה ועול הלימודים, דבר שמאוד חסר ויכול לעזור מאוד.
- גם במסגרת המשפחתית והבית ספרית אין חינוך להתנהלות כלכלית ולניהול תקציב אישי ומשפחתי – סוגיה שאינה ייחודית לחברה החרדית, אלא רלוונטית לכל האוכלוסיות בארץ.
- בעבר, קצבאות הילדים היו מאוד משמעותיות בחברה, משפחה הייתה יכולה להסתמך עליהן עם הולדת ילד נוסף וכך היה נהוג להתנהל. מאז הצטמצמו מאוד הסכומים והקצבאות, וזה משפיע על התקציב המשפחתי. הדור הצעיר חווה את הנושא אחרת מדור ההורים.
- גם אלו שמביאים שתי משכורות הביתה לא יודעים להתנהל כלכלית ולסיים את החודש.
- קיימת תפיסה של "נעשה השתדלות ותהיה ברכה", כלומר אין צורך "לדאוג יותר מדי" לעול הפרנסה, אלא מספיקה "השתדלות" קטנה של הפרט, ואז תהיה ברכה מלמעלה. בנוסף, בחלק מהקהילות, האידיאל הוא שהאישה היא המפרנסת היחידה כדי לאפשר לבעל ללמוד תורה. אבל זה לא מסיר אחריות, מאתנו הנשים נדרש "לפצות" על כך שאנחנו מפרנסות יחידות ולעבוד קשה יותר ולהצטיין יותר ("תואר ראשון ושני לא מספיקים, אני צריכה גם שלישי, אבל לא יודעת איך זה אפשרי עם העומס של העבודה והילדים").
- יש הרבה יותר הסתמכות ותמיכה מהחברה והקהילה מאשר בחברה הכללית, אבל התמיכה מותנית בהיצמדות ל"תקנון החברתי" (למשל, בחלק מהקהילות, הקהילה תסייע ותשתתף במימון חלקי או

בהלוואה בתנאים טובים וללא ריבית לחתונה לזוג צעיר – בתנאי שתיעשה באולם ספציפי ובסטנדרטים שמוגדרים בתקנון החברתי של הקהילה).

- בגילאים הצעירים - עובדים כדי לחיות את היום-יום, לא חושבים להשקיע בשביל העתיד.

דיור:

- לרוב הצעירים בחברה החרדית יש דירה בבעלותם כבר בגיל מאוד צעיר, לוקחים הלוואות גדולות מהגמ"חים (ללא ריבית) וקונים איתן דירה. אין מצב שזוג נשוי יהיה בלי דירה בבעלותו - דירה היא בגדר חובה, כמו לדעת לקרוא ולכתוב. עם זאת, למרות שיש דירה, מצוקת הדיור ויוקר המחיה קיימות גם אצל החרדים, אבל "מסתדרים". להורים יש מטרה ברורה – לעזור לילדים, וכשיש מטרה ברורה חותרים אליה.
- לא מדובר ב"שיטה" שניתן להעתיק לחברה הכללית – הדבר היחיד שמוסדר הוא הלוואות לדיור ללא ריבית מגמ"חים.

יוקר המחיה:

- מרגישים שינוי בשנים האחרונות ביוקר המחיה, אבל צריך לזכור שתרבות הצריכה היא אחרת בחברה החרדית - הסתפקות במועט, חיים בצמצום והסתמכות על גמ"חים - שהפכו לתעשייה של ממש. עם זאת, תרבות הצריכה והשפע הביאו לכך שגם בחברה החרדית מתרגלים לרמת חיים גבוהה יותר.
- רוב החינוך החרדי הוא חינוך פרטי ולכן ההוצאות עליו נוטות להיות גבוהות יותר ובפרט מגיל 13 ומעלה.
- יציאה לבילוי משפחתי עולה המון כסף (כניסה לאתרים, משחקיות, מוזיאונים וכו'). יש פערים מאוד גדולים בין הציבור הכללי לחרדי בגלל ריבוי הילדים.

חלום / רעיון שיעשה שינוי משמעותי:

- יש צורך בפרויקטים של דיור ציבורי.
- נדרשות מלגות בסמינרים של הבנות ואפשרויות סבסוד ללימודים איכותיים בגיל התיכון.
- צמצום פערי השכר של חרדים, ובפרט חרדיות, שבדרך כלל שכרם נמוך יותר מהאוכלוסייה הכללית.
- קורסים להתנהלות כלכלית, סדנאות הכנה לניהול משק בית ואיך לשלב באופן אפקטיבי חיי משפחה, עבודה ולימודים - במסגרת הלימודים במוסדות החרדים (הוזכרו הקורסים של ארגון מסילה כפתרון לחינוך להתנהלות כלכלית נכונה, אך הם לא בהיקפים מספיקים).
- בחברה הכללית: הלוואות לדיור ללא ריבית בדומה להלוואות מגמ"חים.

פרנסה (השכלה ותעסוקה):

מה חשוב לי לומר בנושא הזה?

- הפער בתחילת החיים הבוגרים ללא לימודי ליבה ותעודת בגרות מהווה אתגר.
- חרדים מתחילים "מאפס" בתחומי השכלה ותעסוקה, ומשלימים את הבסיס של לימודי הליבה בגיל מאוד מאוחר, בדרך כלל כבר אחרי נישואין ואולי ילד - וזהו ההבדל המשמעותי בינם לשאר האוכלוסייה.
- בחלק מהקהילות בחברה החרדית, גברים חרדים יוצאים לעבוד בלי ברירה (יעדיפו להקדיש את כל הזמן רק ללימוד תורה). ההחלטה שהבעל יצא לעבוד מלווה בכאבים וויתור עצום. בנוסף הם נתקלים בחסמים רבים כמו חוסר בידע בסיסי ובמיומנויות להשתלבות בעולם העבודה כתוצאה מהיעדר לימודי ליבה, וכן היעדר שירות צבאי.
- יותר מבעבר, חשוב לנשים לא להתפשר – "למצוא עבודה שאני אוהבת, שאני טובה בה".

- חשוב שמעסיקים יבינו את הצורך בהתאמה לתרבות ולאורח החיים החרדים, גם מבחינת זמן – ללא עבודה בסופי שבוע, וגם מבחינת תוכן, אווירה ומקום.
- קיים אתגר בשילוב בין שלל עולמות התוכן המעסיקים צעירות חרדיות: הקמת משפחה, השכלה, פרנסה וקריירה.
- הדור הצעיר חייב לפרנס ולשם כך מחויב ללמוד במוסדות להשכלה גבוהה.

השכלה:

- ישנו אתגר ביציאה ללימודים אקדמיים – לא תמיד הסביבה הקרובה מקבלת את הבחירה, ישנו קושי גם בהתמודדות עם ההבדלים התרבותיים בין חרדים לבין חילונים.
- אין אגודת סטודנטים שמאחדת את הצרכים והפעילויות בקהילה החרדית.
- אין ארגון גג תחת התאחדות הסטודנטים שינגיש לחברה החרדית את הזכויות. זה חשוב לתחושת השייכות, מידע על זכויות, הטבות, לתת לסטודנט החרדי עולם שהוא שלו ("כיום התחושה שלי היא שאני בין עולמות").

פרנסה:

- חשוב שיהיו אפשרויות פרנסה בתוך הערים החרדיות - אזורי תעשייה, שת"פים ועידוד יזמות. למשל, כיום ישנם הייטקיסטים/יות חרדים/ות רבים החיים באזורים חרדים ומגיעים משם לעבודה, לעתים בתחבורה ציבורית לא נוחה.
- ישנו חוסר בכלים פרקטיים שיענו על הפערים עם החיבור לעולם התעסוקה ("איך אני יוצאת לעולם העבודה ולמי אני פונה כדי לקבל עזרה?").
- תנאי העסקה: ישנן נשים המרגישות תחושה של ניצול רצון של מתכנתות והייטקיסטיות מהחברה החרדית להשתלב בעבודה, לעומת עובדים אחרים שאינם חרדים. לדוגמא, יחס נוקשה לגבי עמידה בזמנים ואיחורים, שכר עבודה נמוך יותר. נאמר גם באופן כללי לגבי עובדים חרדים לעומת לא-חרדים בשוק תעסוקה והודגש כי נכון לפעול להשוואת פערי השכר בין עובדים חרדים לעובדים שאינם חרדים.

המעבר מהחיים הקהילתיים למפגש עם החברה הכללית:

- לימודים אקדמיים או מקצועיים, וכן המעבר מעולם הלימודים בסמינר לעולם התעסוקה מהווים מפגש ראשון עם החברה הכללית. לרוב הצעירות החרדיות הדבר מהווה יציאה ממצב של "חממה" לעולם שונה לחלוטין, לוקח זמן להתרגל ויש מצבים מאתגרים (משתתפת אחת העלתה, לדוגמא, את הקושי שלה עם מיילים שנשלחים בשבת). עולם התעסוקה מפגיש גם בין נשים וגברים באותה סביבה.
- לאור ההבדלים המשמעותיים בין ה"תרבות החילונית" ל"תרבות החרדית" לעתים יש תחושה של אובדן זהות במעבר.
- לנשים צעירות חרדיות חסר מידע על זכויות בעולם התעסוקה חילוני.

התמודדויות בתוך הקהילה החרדית:

- ישנן נשים המרגישות חוסר קבלה של החברה החרדית את המסלול הנבחר על ידן (אמירה שנאמרה, לדוגמא: "המוסדות החרדיים לא רוצים שנצא החוצה, שמא נהיה פחות חרדיות").
- קיים קונפליקט בין הרצון למימוש עצמי אל מול הרצון להישאר חרדית וחלק מן הקהילה, וישנן נשים המרגישות תחושת פיצול מאוד קשה במעבר בין העולמות.
- ההנהלה בסמינרים במקרים רבים לא מעודדת ולא מסייעת לצעירות שרוצות להוציא בגרויות.

חלום / רעיון שיעשה שינוי משמעותי:

- תכנית/תוכניות שיספקו כלים פרקטיים, מידע והקניית מיומנויות להתמודדות ולהשתלבות באקדמיה ובעולם התעסוקה עבור צעירות חרדיות, לדוגמה, הכנה לפרזנטציה, הכנה לראיון עבודה, הנגשת מידע על זכויות, אפשרויות תעסוקתיות, מלגות ועוד.
- הגברת חשיפה למשרות וזכויות דרך עיתונים, כנסים, קבוצות בפייסבוק וואטסאפ פנימיות של החברה החרדית.
- התאמה למציאות התרבותית-חברתית הייחודית של החברה החרדית, ובכלל זה, נשים חרדיות. בין היתר, מוצע לעבוד בשיתוף פעולה עם חברות המקצות משרות סטודנט, כדי ליצור סביבת עבודה מתאימה ומותאמת לסטודנטים/ות חרדים/ות, שהם לרוב גם הורים (לרבות, התחשבות בתחבורה ציבורית, חגים ומועדים, אווירה וכיו"ב).
- יום אימהות / הורות – כדי למנוע את דחיקת ההורות לצד, לקבוע יום בשבועיים שהורים / אימהות ישוחררו מוקדם מהעבודה לילדים ולמשפחה.
- אזורים מוגנים לסטודנטים ללמידה בזמן מבחנים – מכיוון שלא לכל צעיר/ה בחברה החרדית יש מקום נוח ללמידה, בין השאר בעקבות שימוש מוגבל באינטרנט, הימנעות משהות במקומות ציבוריים ומעורבים ועוד, כדאי לפתח מענה כמו מסעדות עם עמדות wifi והטענה, וכן יכול לסייע אם יהיו הנחות בחנויות אוכל או סופר מרקטים המותאמים לחברה החרדית.
- הנגשת הכשרה מקצועית ממוקדת לבעלי כישרונות שאין להם זמן ללמוד.
- הקמת אזורי תעשייה גם בערים החרדיות.
- בתי ספר לנהיגה בתוך הערים החרדיות.

הקמת משפחה

מה חשוב לי לומר בנושא הזה?

תפיסת המשפחה ברמה הקהילתית:

- הקמת משפחה היא ערך עליון, גם בחברה החרדית וגם עבור מדינת ישראל.
- יש מגמת שינוי בשנים האחרונות - שני ההורים נמצאים עם הילדים בבית ושותפים לטיפול.
- בחברה החרדית אין "תכנון משפחה", ונוצר מצב של "ילדים הורים" – הורות בגיל צעיר מאוד. שאלה חשובה שעולה היא האם צריכה להיות התערבות של המדינה? האם זה מקום שלמדינה יש יכולת/צורך להתייחס אליו, בעיקר כשהנושא מתנגש עם יכולת כלכלית של ההורים?
- יש לחץ חברתי חזק מאוד על נישואין ולידה בגיל מאוד מוקדם.
- יש מגמת דרישה לבחור חתן/כלה עם תואר אקדמי.
- רק אחרי החתונה והקמת משפחה מתחיל בחברה החרדית הזמן של "לחשב מסלול", "לחפש את עצמך" – במה לעבוד, מה ללמוד. לחיפוש יש מחיר כבד יותר כשכבר יש משפחה וילדים.

אתגרים ייחודיים לחברה החרדית:

- הרבה סטודנטים חרדים מתחתנים באמצע הלימודים, או אפילו מתחילים את הלימודים כשהם כבר נשואים.
- האתגר המרכזי ביותר להורים צעירים הוא חוסר זמן. בנוסף, קשה למצוא פתרונות לילדים, אין היצע מספיק של בייביסיטר, שעות הפעילות של מעונות לא תואמים למשרה מלאה.
- בהקשר של שילוב עבודה-משפחה, שעות פתיחת מעונות וגני ילדים הן בחוסר הלימה לדרישה המקצועית בשעות העבודה, בפרט בחופשים. יש צורך בהתאמה בין שעות מעונות היום לשעות עבודה.

תהליך השיתוף של רשות הצעירים

להקשיב • להשתתף • להשפיע

- חוסר פניות לילדים ("גם כשאני בבית קשה לי להיות פנויה רק לילדים") - ההורות נדחקת הצידה. יש צורך בזמן מוגדר, יום אימהות / יום להורות שבו תהיה יותר פניות לילדים.
- אימהות לאחר לידה מתנתקות משוק העבודה, דבר שפוגע ביכולתן לחזור לעבודה, פוגע במיוחד בנשים בחברה החרדית בגלל ריבוי לידות, בשנים הפרודוקטיביות ביותר בשוק העבודה. יש מקום לתת כלים לאימהות להתמודדות.
- צעירה בחברה החרדית מתמודדת עם ריבוי של תפקידים בגיל מוקדם, דבר שדורש הכוונה.
- יש אתגר גדול בשילוב בין הקמת משפחה, זוגיות ולימודים. ברור לכולן שזה הדבר שהן רוצות, אבל היום יש יותר מודעות לקשיים הכרוכים בכך, זה יותר מפחיד.
- הקמת משפחה מונעת דברים אחרים – להתפתח בקריירה, זמן אישי.
- גם להורים לצעירים יש קושי, הם תומכים במספר גדול של ילדים בבת אחת.
- יש צורך גדול בחינוך מיני, בהתייחסות רגשית לנושא.
- נפוץ מאוד שהאישה היא מפרנסת יחידה, לא רק כמו בעבר כי הבעל לומד תורה, אלא גם כשהבעל יוצא לאקדמיה.
- קשה לפרנס בית במיוחד עם הרבה ילדים. הממשלה צריכה לעזור יותר למשפחות שלא מצליחות "לגמור חודש", במידה ורואים במהלך מספר חודשים שהמשפחה לא מצליחה לדאוג לעצמה – רצוי שהממשלה תעזור.
- צרכי המשפחה היום מרובים, במיוחד בזמני חתונות והקמת משפחה והצורך בדירה. כדי שכל זוג יקבל דירה ויתחיל את חייו ברוגע, חשוב לפעול להורדת יוקר המחיה ולספק מענק לזוג לקראת החתונה.

זוגיות:

- אתגר מהותי בחברה החרדית, יש פחות מודעות, פחות שיח, קיים אתגר כיצד לגשת לנושא.
- בגלל ריבוי המטלות של צעירות חרדיות, באופן כללי אין זמן להשקיע בזוגיות. יש אתגר למצוא את הזמנים המשותפים כזוג, איך ליצור זמן איכות משפחתי וזמן איכות זוגי.
- בשנים האחרונות גדלה תופעת הרווקות המאוחרת. יש אלפי צעירים וצעירות שמתמודדים עם הנושא לבד, קשה להציף את הסוגיה - החברה החרדית במכון נמנעת מלתת במה לנושא. הדבר יוצר בדידות ותסכול. הכניסה של חרדים לאקדמיה היא חלק מהגורם לכך, אבל לא הגורם הבלעדי, כחלק מהעירוב והפתיחות לחברה החילונית.
- יש עיסוק רב ומתגבר בשאלה מתי להתחתן ועם מי.
- נשים במצב הרבה יותר טוב מגברים, הן יותר משכילות ועובדות, דבר היוצר פערים בין המינים ובין בני הזוג, ועשוי לגרום לקשיים רבים בזוגיות.

חלום / רעיון שיעשה שינוי משמעותי:

- מודל הדרכות הורים ו/או ייעוץ מותאם לחרדים, למשל "שבת זוגית", עם הכשר של רבנים ודמויות מקובלות בחברה החרדית (יש צורך בהרבה סינון של מי שיגיעו לשבת כזו, כדי שתהיה מקובלת חברתית).
- יש צורך ורצון במענים מקוונים.
- יש הרבה קורסי הנחיית הורים והרבה שרלטנות בתחום. קשה לסמוך על הגורם המעביר, ודווקא חותמת "הכשר" מטעם המדינה תעזור.
- עזרה ותמיכה בסטודנטים הורים בתקופות מבחנים וכד'.
- בתקופה שאחרי הלידה אין ליווי ומענים פסיכולוגיים ונפשיים סביב הכניסה להורות, וכנ"ל בהקשר של נישואין – יש צורך ביותר הכנה, "לנרמל את הסיטואציה".

- גמישות תעסוקתית – צורך בסיוע בהכוונת הורים למקצועות גמישים יותר בשעות העבודה, יחד עם קיצור שעות העבודה. מיזמי בייביסיטר.
- סיוע במציאת דיוור מתאים ובמימון, הקלות בלימודים, תמיכה לימודית חברתית לנשואות.

תחבורה ציבורית

מה חשוב לי לומר בנושא הזה?

- זה לא דבר רגיל שצעירה בת 19 עושה רישיון נהיגה, מייצר "הרמת גבה", ודורש התמודדות חברתית. מאוד קשה למצוא מורה לנהיגה אישה, וזה חוסם חלק מהצעירות מלימוד נהיגה.
- נשים חרדיות בפרט, וצעירות חרדים בכלל, לא מתקבלות/ים לעבודה בגלל שאין להם רישיון נהיגה כשמדובר בתפקיד הדורש התניידות. זו שאלה פנימית כלפיי החברה החרדית, וגם שאלה חיצונית – אילו פתרונות יכולים להיות לאישה שלא יכולה לנהוג מבחינה תרבותית.
- בגלל צניעות וצפיפות, נשים סובלות במיוחד בנסיעות בתחבורה ציבורית.
- האוטובוסים מפוצצים, ולא תמיד מתאימים לצרכים של תושבי המקום. יש חוסר יחס מצד חברות התחבורה.
- חשוב להגביר את תכיפות וזמינות האוטובוסים לשכונות חרדיות קטנות. רוב הציבור החרדי משתמש בתחבורה ציבורית על פני רכבים פרטיים (במיוחד בני הנוער).
- יש חוסר באוטובוסים בשעות העומס, בעיקר בבוקר ואחה"צ.
- נוצר מצב ש-3 אוטובוסים מגיעים ביחד אחרי זמן המתנה ארוך, במקום שכל אוטובוס יגיע בנפרד.

חלום / רעיון שיעשה שינוי משמעותי:

- רוב הציבור החרדי מתנייד באמצעות תחבורה ציבורית, ולכן מוצע שמוסדות לימוד יארגנו הסעות/אוטובוסים למוסדות הלימוד השונים.

דיון במליאה: מנגנונים לשילוב קולות הצעירים

בפתח הדיון, שנערך במליאה, הוצגו 3 מודלים הנשקלים על ידי המשרד לשוויון חברתי לשילוב קולות של צעירים וצעירות בתהליכי קבלת החלטות - [פירוט המודלים בקישור](#).

אפרת בנימין מרשות הצעירים ושיפי סלובטיצקי מציינות את החשיבות של ריבוי הקולות ותמהיל המשתתפות בחדר. חשוב שנשאל: מי נמצאת בחדר – ומי לא? את מי אנחנו לא מצליחים לשמוע? למה? השאלה על הפרק לדיון היא כיצד אפשר להגיע אל ולהשמיע את הקולות האלו.

להלן התייחסויות מרכזיות שעלו:

- זמני המפגש הנוכחי (17:00-19:00) לא נוחים לרוב הנשים, במיוחד לאימהות, קשה לצאת מהבית בדיוק בשעות אלו בגלל הילדים ("מה שגרם לי להגיע היא היכרות אישית עם מנחת המפגש, וזה יכול להשפיע על נוכחות נוספות, וכן בגלל חשיבות הנושא").
- יש צעירים וצעירות בחברה החרדית שהמילה "ממשלתית", כחלק מהצירוף "תכנית ממשלתית", תעורר בהם ריאקציה לא טובה, ולכן יימנעו מלהגיע. כאשר בכותרת הפנייה מופיעה המילה "המשרד", עשויה להתעורר קונטציה לממשל שלא תמיד נתפס באופן חיובי. בנוסף, המילה "שוויון" היא מילה שמייצגת את "כל מה שאסור": שוויון מגדרי ושוויון בנטל. זה גורם לאנשים לא להגיע.

- יש תפיסה קצת דמונית כלפי הממשלה מכיוון הציבור. אם הייתה אפשרות לגייס מישהו מ"למעלה", שייתן הכשר להשתתפות (למשל מהממסד הרבני) זה היה עוזר להשתתפות במפגש.
- ההפרדה בין נשים לגברים עזרה והקלה על ההגעה למפגש זה ("יש תחושה שסוף סוף משרדי הממשלה מבינים ששוויון בחברה החרדית שווה הפרדה", "הצלחתי להשמיע את קולי בשל ההפרדה בין נשים לגברים").
- לא היה מספיק פרסום לאירוע, והפרסום שהיה לא היה מספיק משכנע. מוצע לפרסם במקומות נוספים, לאו דווקא בירושלים. ישנם מיקומים בשכונות (כמו מנהלים קהילתיים) שאליהם נוח יותר להגיע.
- צוין כי הנשים שהגיעו למפגש אינן מייצגות את המיינסטרים, יש נשים חרדיות שלא יגיעו למפגש כזה, וצריך לחשוב איך להגיע אליהן.

ביצד דיגיטציה וכלים טכנולוגיים יכולים לעזור לשיתוף צעירים וצעירות בחברה החרדית?

- מייל הוא הצורה הטובה ביותר להגיע לנשים החרדיות - יש מעל 200,000 נשים מהחברה החרדית שיש להן נגישות למייל. בתגובה לכך, צוין שיש נשים בקהילות מסורתיות יותר שלהן אין מייל, וכדי לפגוש ולשמוע אותן יש להגיע למוקדים בהם הן נפגשות, להשתמש בשאלונים מודפסים וכו'.
- ישנם אתרים לנשים חרדיות – חלקם כשרים בהשגחת הבד"ץ, ישנו אתר בו יש קרוב ל-60,000 גולשות מדי חודש.
- השלב בו אישה מהחברה החרדית מתחילה לקבל החלטות עבור עצמה הוא סוגיה לדיון: באיזה גיל בחורה מחליטה על עצמה? באיזה שלב בחיים ועל מה היא מחליטה? מהם הגבולות של ההחלטה? יש כאלו שכבר בגיל 14 מחליטות לאיזה סמינר ללכת, ויש כאלו שבוחרות, אך הבחירה מוגבלת כי האפשרויות מוגדרות מראש. המצב דומה גם בישיבות לגברים. לכל החלטה ישנם מחירים (אישיים, משפחתיים, קהילתיים) והשאלה היא מה מחיר ההחלטה שלי? כמה אני יכולה לשאת את המחיר ועד כמה אני רוצה לשלם אותו? ישנן צעירות שמחליטות לבחור (למשל בלימודים אקדמיים), גם אם הסביבה לא תומכת בכך. לפעמים אין התנגדות לבחירה אך ישנה התנגדות למוסדות לימוד מסוימים. החיים של צעירה מלאים בצמתים בהם צריך לבחור ובדמויות השותפות לבחירה, לדוגמא: בתיכון, אל מול המשפחה הרחבה, אל מול בן הזוג. רוב הא/נשים בחברה החרדית מתחילים לקבל החלטות עצמאיות לאחר החתונה או בסיום הסמינר. אלו הצמתים בהן מתפתח קול עצמאי.

סיכום

אפרת בנימין מרשות הצעירים מודה למשתתפות על זמןן והשתתפותן, ומזכירה שלא יהיה ייחוס שמי למה שנאמר. אפרת מזמינה את המשתתפות להצטרף לדיון [בזירת היועצות המקוונת](#), ומציינת שאחד הדיונים בזירה מתקשר לשיח של שילוב קולות בקבלת החלטות ומתאפשר להתדיין באנונימיות.

ניתן להמשיך להיות בקשר במייל לשמעון וייס – ShimonW@mse.gov.il או לארגון שיתופים – socialEquality@sheatufim.org.il.

תודה לכל המשתתפות על התרומה והמעורבות!

עוד על התהליך ניתן לקרוא [בקישור](#).

נספח: במה שונים הצעירים של היום מצעירים לפני 30 שנה?

- סבתא שלי שונה ממני כי היא לא הייתה צריכה לעבוד, והיה לה הרבה זמן פנוי לעומתי.
- ההבדל המשמעותי אפילו מאחותי הבכורה הוא שאנחנו יותר עצמאיות, יותר מצליחות לקבל החלטות משמעותיות בגילנו, פעם ההורים היו מחליטים יותר, והיום הצעירים עצמם מחליטים.
- בחרתי בדמות שאני רואה בה את היכולת לשלב את מה שאת רוצה אך עדיין להיות חלק מהחברה, שאפשר להיות יחיד אך עדיין חלק מהחברה. ההבדל הוא שאני לא כזאת - ברגע שהלכתי ללמוד לימודים מקצועיים, אני כבר לא משתייכת לקהילה מסוימת. מזיזים אותך הצידה אפילו כשאת רוצה להיות חלק מהחברה כמי שאת.
- אני לומדת לימודי אחיות ומחשבים. בזמן האחרון רצינו שיהיה משהו שיאחד אותנו כמו אגודת סטודנטיות, והצלחנו להקים את זה במוסד, משהו שלא היה בעבר בחברה החרדית.
- כשאנימא שלי למדה, היו מקבלים אותם יותר. ברגע שאני יצאתי ללימודים מהתיכון, לא קיבלו את זה בכלל בעין יפה. היה קשה לצאת ללימודי מקצוע.
- ההבדל הגדול הוא העניין הטכנולוגי כמו. אך גם סוג העצמאות, האחיות שלי לא חוו את העצמאות כמו שאני חווה.
- בגיל ממש צעיר, אימא שלי למדה את כל החוקים של המדינה כמו שמלמדים בשיעורי אזרחות, ואצלנו כבר לא מלמדים. היא יודעת איך להתעסק ולעבוד מול המדינה, ואנחנו לא יודעים.
- ההבדל הגדול היה שהם יותר התעסקו במשפחה, אני היום הרבה בלימודים ופחות מתעסקת במשפחה.
- היום אנחנו סרקים לחיים. בתקופה של ההורים שלי היה מסלול מאוד ברור לחיים. היום יש עצמאות שמייצרת בלבול, ואנחנו מעורבים יותר מאשר בעבר. נוצר המון בלבול בייחוד אצל צעירים – תחושת "איפה אני בעולם?"
- אני לא מוצאת הבדל מאוד משמעותי ביני לבין מישהו שמבוגר ממני ב-20 שנה. ההבדל נמצא אצל סבתא שלי לדוגמא, בגילאים היותר מבוגרים. אני חושבת שזה קשור גם להבדלי אישיות, פחות לעניין של פער דורי. יש תחושה שהיום מצופה ממני כבחורה חרדית לעשות הרבה יותר דברים מאשר מה שהיה מצופה ממישהי בגילי בעבר – פרנסה, לימודים, תעסוקה, משפחה – הכל בחמש שנים. זה יוצר הרבה עומס, השקעה בתחום אחד שיוצרת פספוס בתחום אחר.
- נוצרו הרבה מאוד אתגרים בתקשורת שלא היו בעבר, המדיה הדיגיטלית שאנחנו לא נוכחים בה.
- בתור עובדת המגזר הציבורי, ההבדל המשמעותי הוא הדור של הבוסים שלנו, שעובדים המון שנים במשרה אחת והיום דברים משתנים מהר.
- גם הבנות וגם הבנים נמצאים בחוסר מודעות כלכלית, ויש לכך המון השלכות, כי בשכבת הגיל הצעירה מתקבלות הרבה מאוד החלטות משמעותיות. יש צורך להכניס תכניות הכשרה, סדנאות וקורסים לסמינרים ולישיבות כדי להכין את הצעירים לחיים האמתיים וללמד אותם איך להתמודד כלכלית.
- פעם היה בטחון בחיים, היה יותר ברור מאין באנו ולאן אנחנו הולכים. כיום ישנו חיפוש תמידי של משמעות.
- פעם היה יותר קל לחיות, יוקר המחיה היה הרבה יותר נמוך - דיור, אוכל. כיום אנחנו נמצאים במצב של טביעה מלכתחילה.
- תפיסת מהות החיים – היום אנשים חיים בשביל לעשות כסף, כדי ליהנות. פעם לאנשים הייתה תפיסה שזה בסדר ללכת לעבודה גם בלי כסף, לא הייתה כמיהה להשתחרר וליהנות כל הזמן. היום אפילו בחברות הגדולות מכניסים את "הכסף" אל תוך העבודה.
- נקודת הפתיחה שלנו היום היא יותר טובה – אנחנו נחשפים לידע. יש יותר דחיפה להשיג תואר וכדומה.
- מרגישה שלהורים שלי היה מאוד ברור מה צריך לעשות ברמה הקהילתית – היום יש תחושה שאנחנו ממציאים את הגלגל מחדש.

תהליך השיתוף של רשות הצעירים

להקשיב • להשתתף • להשפיע

- אין נקודת זמן שאני יכולה לעצור וליהנות ממה שאני עושה. התחתנתי בגיל ממש צעיר, למדתי תואר ראשון, קניתי דירה, ועבשיו אני צריכה לעשות תואר שני. עשיתי חישוב שאם אתחיל מאוחר יותר, אסיים תואר שני בגיל 27 וחצי, וזה כבר ממש מוגזם. אני רוצה להתקדם, אבל יש תפיסה בחברה שחובה להיות שפיץ, להצטיין ולהספיק הכל.

Ministry for Social Equality
Young Adults Authority

وزارة المساواة الاجتماعية
سلطة الشباب

המשרד לשוויון חברתי
רשות הצעירים

שיתוף
אסטרטגיות להשפעה חברתית